

Bir Sıradışı Dönüşüm Öyküsü: Moralioğlu Yalısı

Murat Şahin*

Özet

Bu çalışma Moraliolu Yalısı'nın yakın çevresi ile sıradışı dönüşümünü yazı, resim ve çizimlerle temsil etmekte ve değerlendirmektedir. Boğaziçi tarihi içerisinde yer alan ve kendine has yaşanmışlıklara sahip yalılardan biri olan bu yapının, geçmiş ve şimdiki durumu mimari anlatım araçlarıyla desteklenmiş bir metinle karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur. Sözlü ve yazılı kaynakları birleştirerek yeni bir anlatı oluşturan bu çalışma, Boğaziçi ile ilgili literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada, 1926 öncesi ve yalının dönüştürülmesinden sonraki iki durum, temsil ve mekan kalitesi açısından karşılaştırılmış; Yapının kaybolan ve yaşayan mimari değerleri tartışılmıştır.

Giriş

Bu yazıda, Boğaziçi'nde orijinal şeması ender görülen bir yalının sıradışı dönüşümü, literatür araştırması, yerinde gözlem ve içinde yaşantılarını sürdüren kullanıcılarından elde edilen bilgiler ışığında, bağlamıyla birlikte yeniden temsil edilmiş ve yorumlanmıştır. İç Mimar *Zehra Moraliolu* yapıdaki yaşamı, bahçe ve iç mimari hakkındaki bölümü kendi kişisel deneyimlerine ve birikimlerine dayalı olarak yazarken, yapının yeniden temsiliyeti-çizimler ve yorumu Mimar Öğretim Üyesi *Tarık Emre Kırbhallı* tarafından yapılmıştır.

Yalı pek çok sıradışılığı birden barındırıyor. Tasarım açısından olduğu kadar sosyal ve kültürel açılardan da çok özel bir yapı. Kaynaklar-

Resim 1. Moraliolu Yalısı ve yakın çevresi.

da *Kamil Paşa Yalısı*, *Halil Haşim Bey Yalısı* veya *Yusuf Ziya Bey Yalısı* olarak geçen yalının bugünkü sahipleri önceki sahiplerinin varisleri olan Moraloğlu ailesi. Bu nedenle, yalının 18. yüzyıldan bu yana aynı aileye ait olduğu söylenebilir. Boğazdaki sıkça el değiştiren yalıların sahiplilik açısından bugünkü durumu gözönüne alındığında, kültürel sürekliliği sekteye uğramayan ender yalılardan biri Moraloğlu Yalısı.

Yalı, önce sahili kaplayan ince uzun, çoğunluğu tek katlı 55 m. uzunluğunda ahşap bir yapı iken, 1920'lerde iki kanadından birer bölüm kesilip eksiltiliyor. Açılan alana da yeni bir yalı ekleniyor. Orijinal yapıdan geride kalan küçük yapı, arkasındaki küllhan ve servis mekanlarının yer aldığı kagir yapıyla yeni bir kompozisyon içinde bütünleştirilerek son halini alıyor. Dolayısıyla, bugün alanda aynı aileye ait 2 ayrı yalı bulunuyor. Her iki yapı, aynı sınırlar içinde, büyük bir bahçenin deniz tarafında varlıklarını sürdürüyor. Alanda bulunan orijinal yalı, Boğaz'daki yalı tipolojisi içinde önemli bir yer edinmesini sağlayacak karakteristik özelliklerinin önemli bir bölümünü kaybetmiş olmasına rağmen, bu alandaki var olan hikayenin özgünlüğü pek çok bağlamı ile, elimizden kayıp giden Boğaziçi yaşam ve yapı kültürünün kaybolmaması gereken bir değeri olarak çok çarpıcı bir biçimde önümüzde duruyor.

Yalının müstemilatları, bahçesindeki havuzu, kayıkhanesi, ağaçları, küllhanı muhafaza edilmiş. Atları başka bir yere taşınmış fakat fayton hala bahçede korunuyor. 21. Yüzyılda yalıda yaşamı sürdüren yeni nesil, tüm güzellikleri olduğu kadar, problemleri de devralarak buradaki köklü kültürü yaşatmak niyetinde. Konuştukları ve biriktirdikleri 200 yıllık mevzular. Denizin kıyısında yaz-kış yaşamının ne demek olduğunu biliyorlar. Tuzlu suyun ve rüzgarın ahşapla olan çatışmasına şahit olup etkilerini görmüşler. Sakin, huzurlu ve şaşalı günlerin hikayelerini, gürültülü kent yaşamının hareketliliği içinde yeni yaşantılarla eşleştirmekte güçlük çekmelerine rağmen, yollarla, parklarla ve diğer yapılarla kuşatılmış olan bu alanı dirençle muhafaza etmeye devam ediyorlar.

Yalya ilişkin bilgilere, temel olarak yer veren kitaplar şunlardır: Sedat Hakkı Eldem'in *Boğaziçi Yalıları* (1994) ve *Türk Bahçeleri* (1976); Orhan Erdenen'in *Boğaziçi Sahilhaneleri* (2006); Mehmed Rebi Hatemi Baraz'ın *Beylerbeyi* (1994) ve Hüseyin Besim Çeçener'in *Beylerbeyi Kılavuzu* (2008).

Konumu ve Tarihsel Arka planı

Boğaz'ın Nakkaş Burnu'nda, Beylerbeyi – Kuzguncuk kesişim noktasındaki Moraloğlu Yalısı 2750 m² 'lik bir bahçe içinde yer alıyor. Sedat Hakkı Eldem'in *Boğaziçi Yalıları* (1976) başlıklı kitabında yer verdiği iki farklı ölçekteki vaziyet planı ve kısa bilgi notu ışığında, Moraloğlu Yalısının, 20. Yüzyıl başlarındaki konumu, peyzaj öğeleri ve komşu yalılarla birlikte, açık bir biçimde okunabiliyor. O yıllarda yalının, büyük ve bütün bir yapı olarak kıyıya yatay biçimde konumlandığı görülüyor.

Denizden karaya bakış yönünde, yalının sol tarafında Şehit Ali Paşa Vakfı (Galata Sarayı) - Kadın Efendi - Emir Ali Bey (1850-1890) Yalısı ve Beylerbeyi Sarayı'nın uzantısında Askeri Okul; yalının diğer yanında, hemen bitişiğinde yangın duvarı ile ayrılan ve Balkan Harbi (1912-13) sırasında yanmış olan Faik Paşa (Deli Fuat Paşa) Yalısı, onun diğer yanında, ayrı düzende ki, 1990'da yanmış olan Sultan Aziz'in başlattığı, 3 katlı Şeyhülislam Üryanizade Esat Efendi Yalısı ve devamında Üryanizade Esat Efendi Camisi (1860) yalının komşuları olarak kıyı boyunca sıralanmaktadır. (Eldem, 1994, ss.186-187) Arka planında ise Beylerbeyi Caddesi ve arkasında, Askeri tesisler, bostan ve içinde Cemil Molla Köşkü'nün de olduğu bir kaç yapı ile Nakkaş Mezarlığının yer aldığı ağaçlıklı yeşil bir peyzaj uzanıyor.

Bugün ise yalının hemen solunda Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü Sosyal Tesisleri ve onun devamında ve arkasında askeri sosyal tesisler bulunuyor. Sağda bitişiğindeki Şehit Ali Paşa

Resim 2. 80'li yılların ortasında yıkılarak yerine park yapılmış olan yağ fabrikası ve yalı (Fotoğraf: Ahmet Moraloğlu tarafından temin edilmiştir.)

Yalısı'nın yerine inşa edilen ve 1980'lerin ortasında yıkılan yağ fabrikasının olduğu yer, park yapılarak kamuya açık hale getirilmiştir. 1849 yılında yapılmış olan Vaniköy'deki Rezaizade Mahmut Ekrem Yalısı da, 50'li yıllarda Mısırözü Yağı Fabrikası olarak kullanılmaya başlanmış; 1988'de, ek yapılarla büyüyen fabrikanın işlevi sonlandırılarak, yapı orijinal işlevi olan yalıya dönüştürülmüştür. Resim 2'de denizden çekilen fotoğrafta, Vaniköy Mısırözü yağ fabrikasıyla yaklaşık aynı zaman diliminde işlev veren ve yıkılan, Moraloğlu Yalısının bitişiğindeki yağ fabrikasının işlevini sürdürdüğü dönemde yalılar ve yanında bölümsel olarak fabrika yapısı görülüyor.

Günümüzde, hemen bu alanın Kuzguncuk istikametindeki komşu parselde bulunan Şeyhülislam Üryanizade Esat Efendi Yalısı'nın yerinde, adeta iç bölgelerden alana transfer edilmiş gibi duran betonarme 4 katlı bir apartman; biraz ilerisinde Nakkaş Mezarlığının önünde de yakın geçmişte restorasyon çalışmaları sırasında kayıkhanesini kaybeden, ahşap Üryanizade Esat Efendi Camisi bulunmaktadır.

Yalının arkasındaki bostan, yol yapımlarından sonra ortadan kalkmıştır. Yamaçtaki korunun içinde projesi İtalyan asıllı mimar Sinyor Alberti'ye ait olan ve 1886 yılında yapılan Cemil Molla Köşkü arkaplanının içindeki en belirgin yapıdır. Yapımından yüz yıl sonra köşkü satın alan şirket tarafından 2004-2005 yıllarında restore ettirilen köşk bugün farklı işlevle varlığını sürdürmektedir.

Yine 1950'li yıllara kadar arkasındaki sakin yeşil peyzajı korunan yalının silüet içindeki pastoral karakteri ve görünümü, Üsküdar-Beykoz sahil yolu, askeri okula ait binalarla sosyal tesislerin yapımı ve yakın geçmişte Cemil Molla Köşkü'nün arkasındaki korunun Millet Bahçesi olarak işlevlendirilmesi sonucu değişmiştir.

Orijinal yapının tam olarak yapım yılı bilinmemektedir. 18. Yüzyılda yapıldığı tahmin edilen yalı Petersburg Sefiri/Büyükelçisi olan Kamil Paşa(1836-1878) tarafından satın alınmıştır. Kâmil Paşa, çocuğu olmadığından, yalıyı bir müddet sonra kardeşi mühendis Yusuf Ziya Bey (1842-1892)'e bağışlar. Yalı, Yusuf Ziya Bey öldükten sonra önce kızı Fatümatüz Zehra, daha sonra Cemile Hanım ve kuzenlerine miras kalmıştır. Cemile Hanım, uzak akraba ilişkisi olan Halil Haşim (Moraloğlu) (1873-1940) ile evlenmiştir. Halil Haşim Bey İstanbul Hukuk Fakültesinde (II. Meşrutie-

yet'in ilanından sonra Darülfünun-ı Osmanî Hukuk Fakültesi / Şubesi) tahsilini tamamladıktan sonra uzun bir süre hakimlik yapmış, emekliliğinden sonra avukat olarak mesleğine devam etmiştir. Halil Haşim Bey evlenince yalıda Belçikalı Naciye Hanım (Cemile Hanım'ın annesi) ile beraber otururlar. O yıllarda gelenek olarak genel teamül, evlenen erkeklerin evlendikten sonra ayrı evlere çıkmaları, kızlarınsa aileleriyle birlikte kalmaları yönündedir.

Bir müddet sonra aile arasında miras meselesi söz konusu olur. Yalının satılması gündeme gelir. Bunun üzerine Halil Haşim Bey tüm mirasçılarının hisselerini satın alarak yalının tek sahibi olur. Halil Haşim Bey evin büyüklüğünü ve eskiliğini dikkate alarak 1920 yılında evi yenilemeye karar verir. Mimar Raimondo D'Aranco'nun da tavsiyesini de dikkate alarak, çökme tehlikesiyle karşı karşıya olan bu 55 metrelik yalıyı deniz yönünde hamamın olduğu kagir yapının önündeki 18 metrelik bir bölümünü koruyarak, bu parçanın sağındaki harem ve solunda kalan selamlık bölümlerini eksiltir.

Ortadan kaldırılan selamlığın olduğu bölümün yerine ise, ailenin verdiği bilgiye göre, D'Aranco'nun batılı anlamda tasarladığı bir yalıyı inşa ettirir. 1893-1909 yılları arasında İstanbul'da çok sayıda yapının tasarımını üstlenen D'Aronco sonraki yıllarda kısa süreliğine kenti ziyaret etse ve yapıyı anlatan tüm kaynaklarda yapının mimarının D'Aronco olduğu belirtilse de, de bu yapının projesinin kendisine ait olduğunu belirten somut bir kanıt bulunmamaktadır. Kıyıda 5 metre geride konumlandırılan iki katlı yeni yalı, bağlamıyla doğrudan ilgi kurmayan yerden bağımsız plan şemasıyla, aslında tam anlamıyla karasal tipolojiye ait bir köşk olarak görülebilir.

Tasarım Özellikleri

Yeni yalı eklendikten sonra bahçenin son halinin yeniden tanzimi için, Bahçe Mühendisi Fredrich Schwamber tarafından yapılan 7 Şubat 1933 tarihli bir plan bulunmaktadır. 2750 m² lik bahçe eski planlarda da belirtilen özelliklerin hala izlerini taşımaktadır. Bahçede, eski vaziyet planında, biri ahır olarak kullanılan iki müştemilat mevcutken, bugün 3 müştemilat bulunmaktadır. Bahçedeki havuz, müştemilat, evin kırsal peyzajın bir parçası olduğu günlerden kalan fayton, yakın geçmişe kadar bahçede tutulan atlar, meyva ağaçla-

rı, çeşmeler, zerzevat bahçesi ve toprak zemin bu izlerin önemli öğeleridir. Ayrıca, İstanbul'da pek çok bahçede görülen karpiller ve kediler hala yalının bahçesinde yaşamlarını sürdürmektedir.

Eski yalının bahçesindeki siyah üzüm, çavuş üzümü, sultan selim inciri, bambular, çam ağaçları ve Trabzon hurması korunurken, bunlara sonradan kiraz ağacı, elma ağacı, erik ağaçları, Malta eriği, zeytin ağacı, nar ağaçları ve güller eklenmiştir.

Orjinal yalının arkasında yer alan kagir servis yapısı bahçeyi fiziksel olarak ve kullanım açısından ikiye bölmektedir. Daha çok kadın ve çocukların kullanımına ayrılan küçük bölümün arkasında kalan ve çekek yerine inilen merdivenin konumlandırıldığı küçük bahçeye nazaran, boyutları, simetrik düzeni ve havuzuyla, evle ve denizle olan bütünleşmesi tasarım kararlarıyla ve su öğeleriyle güçlendirilen selamlığın arkasındaki bahçeye daha büyük önem atfedildiği görülür.

Bahçenin ilk ana girişi, askeriye tarafındaki Şehit Ali Paşa Vakfı binası arasındaki sokağın olduğu yan cephededir. Bugün bu sokak ve kapı iptal edilmiş olup yalıya giriş ana yol tarafından yapılmaktadır. 20. yüzyıla kadar, deniz yolu, karadan çok sınırlı ulaşım imkanlarına sahip Boğaz'da

ticaretin ve ulaşımın ana aksı olmuştur. Yalıların önünden geçen seyyar satıcılar, komşuluk ziyaretleri, ibadethanelere gidiş geliş denizinin sağladığı avantaj ile kayıklarla yapıldı.

1836 yılında 9 ay İstanbul'da kalan Julia Pardoe kıyıdaki yapıların arkalarında yamaçlara tırmanan yeşil arka planın bu mekanı adeta

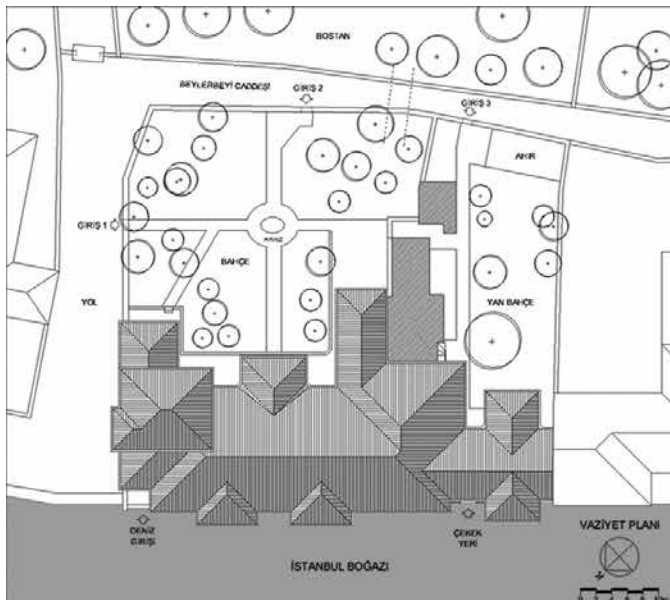
periler diyarına çevirdiğini belirtir. (Pardoe, J. Sultanlar Şehri İstanbul, 2010; s. 442) Eski vaziyet planından hareketle çizilen kesitte içinde Cemil Molla köşkünün olduğu yamaçın Üsküdar Beykoz yolu öncesi yeşil bir arka plan olarak doğal eğimi ile yalının arka bahçesine kadar indiği görülmektedir. Bugün açılan yol bu yamaç ve bahçe arasındaki alanı çökerterek iki alanı birbirinden koparmıştır. Evin hemen arkasındaki dar patikamsı yol Eldem'in kitabında yer verdiği vaziyet planında da görüldüğü gibi, (Eldem, 1976) üzerinden köprü benzeri bir bağlantı aracılığıyla komşu parseldeki bostan ile yalının bulunduğu parsel birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Aile üyeleri bu bağlantının yalıya bostan tarafından su sağlanması için yapıldığı varsayımını dile getirmektedir.

Moralioğlu Yalısının arkasındaki yamaç ve bostan yol yapımından önce daha yumuşak bir eğimle yapının bulunduğu alana bitişik konumlanırken, yol yapımı ve topografyaya yapılan müdahale sonucu, günümüzde, Cemil Molla Köşkü ve Askeri Sosyal Tesislerin olduğu her iki yamaç ve yalının içinde bulunduğu kıyı parçası, yollarla birbirinden tamamen ayrılmıştır.

2. Alandaki Yalılar

18. yüzyıldan kalma orjinal yapı, denize paralel uzanan, ana mekanları yaklaşık 270 m² taban alanına sahip ahşap strüktürle, 156 m² yığma kagir servis mekanlarından oluşmaktadır. Deniz yönünde yaklaşık 45 m.lik cephesi olan komşu Faik Paşa Yalısı'na yangın duvarı ile bitişik olan yalı, yalnızca küçük bir bölümünde ikinci katı olan ince uzun, yataylık etkisi

Resim 3 . Vaziyet Planları 1926 öncesi ve günümüzde Moraliolu Yalısı.

güçlü, tek katlı bir yapıdır. (Bkz. Resim 3 ve 4) Tek katlı yalının bitişiğinde yer alan komşu yapı ile birlikte, deniz yönünde toplamda kesintisiz yaklaşık 90 metrelik uzunluğa ulaşan ahşap yapıların, tek bir mega yapı olarak görünmeleri kuvvetle muhtemeldir. 1913'ten sonra yangın sonucu yitirilen Faik Paşa Yalısının, Moraloğlu yalısıyla hemyüz olarak bitişmesi ve daha sonra 30 metrelik bölümünün denizden yaklaşık 5 metre geri çekilmiş olması, birleşik gibi duran bu iki yalı arasındaki mahremiyeti sağlayan bir özellik olarak göze çarpmaktadır.

Bu uzunlukta tek katlı yatay tipolojinin örneğinin çok az görüldüğü Boğaz'da yine tek katlı Kıbrıslı Yalısı ile Moraloğlu Yalısı arasında bir paralellik kurulabilir. (Eldem, 1994, s.120-121) Kıbrıslı Yalısında hem selamlığın hem de haremın olduğu bölüm ile ikisinin arasındaki mekan, kara ve deniz peyzajını birleştiren şeffa ve simetrik bir kurguya sahipken, Moraloğlu Yalısında bu özelliği Selamlık bölümünde daha belirgin olarak görüyoruz.

Yalının XVIII. yüzyıldaki orjinal halinin planına ve 1926 yılında bu halinin denizden görünüşüne *Boğaziçi Yalıları* (1994) ve *Türk Bahçeleri* (1976) adlı kitaplarında yer veren Sedat Hakkı Eldem de yapının kurgusundaki hem şeffalığı sağlayan, hem de deniz ve kara tarafını birbirinden ayıran aksiyel düzenlemeye işaret etmiştir. Eldem, bahçeden denizin görünmesi için mermer kaplı sofanın (mermerliğin) bahçenin devamı şeklinde denize taşan

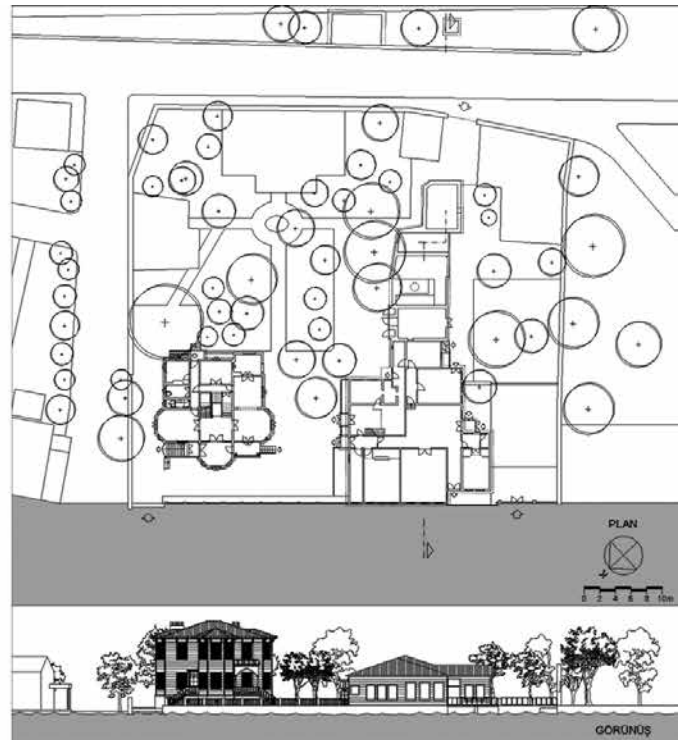
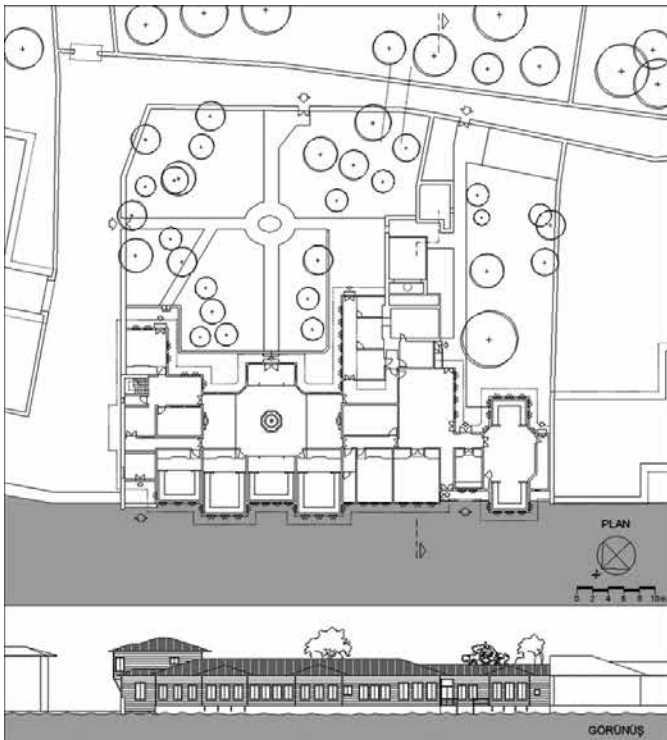
sekiliğe kadar uzatıldığını, bahçedeki havuz ve sofadaki havuzun ve denize bakan sofanın aynı aksa getirildiğini vurgulamaktadır. (Eldem, 1976, s.129). Eldem'in yanı sıra Abdülhak Hamit Şinasi (1997) de, yalıların boğaz kıyısını kaplamaları nedeniyle, birbirinden görsel olarak kopardığı öndeki denizle arkada kalan peyzajın, mekan organizasyonu ve sağlanan şeffalıkla, tasarım yoluyla birleştirildiğini belirtmektedir.

Moraloğlu Yalısında selamlığın 1/3'ü kadar alan kaplayan haremın olduğu bölümde de bu şeffalık korunurken, külhan ve hamamın olduğu kağır servis yapısının önünde yer alan ve haremlik ve selamlık arasında adeta bir tampon görevi yapan odalar yalnızca denize doğru açılmaktadır.

İnce uzun orijinal yalının Halil Haşim Bey döneminde kesilerek yalnızca deniz cephesinde 18 m.lik küçük bir bölümünün tutulması sonucu, yalı son derece mütevazı bir görünüm kazanmıştır.

Eski yapıdan boşalan alana inşa edilen iki katlı yeni yalı, bahçe içindeki tipik bir köşk imgesini yansıtır. Simetrik bir planı olan ek yalı, eski yalının şeffa, iki yönlü yaşama ve algılamaya olanak sağlayan geçirgenliğinden ve bir deniz kenarı yapısının taşıdığı hafiflikten uzak bir yapıdadır. Kırmızı yalının eksiltelen bölümünden bazı yapı elemanlarının, pencerelerin, yıkılan başka bir köşkten taşınan merdiven, diğer malzemeler ve Romanya'dan getirilen ahşaplarla eklektik bir biçimde inşa edilen

Resim 4. Zemin Kat Planları ve görünüşler aracılığı ile yapının dönüşümünün temsili.

yalı *Art Nouveau ampir* özellikler taşıdığı söylenebilir.

Giriş ve önündeki merdivenin deniz yönüne gelmesi, yapının geleneksel olarak yalılarda görülen ve kırmızı yalıda görülen daualiyeti içeren temel ilkelerin dışındaki mekan organizasyonu ve küçük odalardan oluşan kurgusu gözönüne alındığında, daha önce de belirtildiği gibi, yapı bir yalıdan çok iç bölgelerde yer alan bir köşk tipolojisini yansıtmaktadır. İç mekandaki incelikli ahşap işçiliği, ayna, dolap gibi yapının bir parçası olan öğeler yapının sadece dış görünüşüne nazaran içeride daha zengin bir atmosfer yaratmaktadır.

Alanı yakından bilen, Üsküdar (2008) ve Beylerbeyi (2008) kitaplarının yazarı Hüseyin Besim Çeçener alandaki yalıları yapıldıkları dönemlerdeki sahiplerinin isimleriyle, yani eski yalıyı Kamil Paşa Yalısı ve sonradan eklenen yalıyı da Yusuf Ziya Bey Yalısı olarak tanımlar. Orijinal yapının plan çözümünün 18. Yüzyıldan daha da öteye giden izler taşıdığını, bilinen İstanbul'daki en özgün yapı olduğunu belirtir. Yapıyı Birgi, Kula, Antalya ve Kaleiçi'deki örneklerle ilişkilendirerek değerlendirir.

Son Söz

18 ve 19.Yüzyıldaki en karaktersistik döneminden ağır kentleşme baskısının hakim olduğu günümüze, eskime, ihmal, sosyo-ekonomik yansımalar, savaşlar, yangınlar, göç, kazalar, kentleşme hızına ve emlak piyasasının dönüştürücü etkisine bağlı olarak büyük kayıplara, fiziksel değişimlere, mülkiyet ve anlam değişimine uğrayan Boğaziçi yalıları arasında kaç tanesi yapımlarından bugüne dek aynı aileye ait olarak kalma şansına sahip olmuş; böylece yüzyıllara yayılan ekolojik ve sosyal hafızasını ve kültürel sürekliliğini korumuştur? Bir 18. Yüzyıl yapısı - hatta Çeçener'in iddiasına göre daha da eskilere dayanma ihtimali olan Moralıoğlu Yalısı, uzun yıllar aynı aileye ait olmasının avantajına sahip bir yapı olarak fiziksel açıdan orjinal yapısını koruyamasa da bu alanda yaşanan anıları, yaşantıları, biriktirilen kültürü nesiller boyu koruma şansına sahiptir.

Büyük bir dönüşüme uğrayarak, yalılara özgü organizasyonel yapısını ve mekanlarını kaybetmesine rağmen geçirdiği evrim özgün bir yaşam hikayesi ortaya çıkarmıştır. Orijinal yapı, malzemeye ve yapıma bağlı bozulmalar, zamanın ve mikroiklimin yıkıcı etkisi ile eski-

miş ve ailenin tercihi ile bir bölümü eksiltilerek yerine yeni bir yapı eklenmiştir. Böylece orijinal tasarımda, tüm kıyıyı kaplayan yapının getirdiği deniz ve karanın fiziksel olarak ayrılması fakat tasarımdaki aksiyel düzenleme ve şeffaflık sayesinde görsel olarak bu iki alanın ilişkilendirilmesi özelliği, sonradan yapılan düzenleme ile kıyı ve karayı kısmen de olsa birleştiren bir kompozisyonla yer değiştirmiştir. Bahçenin ve yapıların dışındaki alanlarının denize doğru açılmaları bu kez peyzaj ile ağaç ve diğer alçak bitkiler ile kısmen engellenmiştir.

Yapısal dönüşümün yanı sıra, romanlara, şiirlere, şarkılara resimlere, anı yazılarına yansıyan, temsili çizimlerde de görüldüğü gibi, diğer yalılarda da varolan bir özellik olarak özünde pastoral/şiirsel bir peyzaj ve yeşil arkaplan, çoğu boğazın karakterine uymayan yeni eklenen yapılarla, yapılan sahil yolları ve dolgularla bu karakterini yitirmiştir.

Görselliğe eşlik eden bir başka unsur da sükunettir. Günümüzde kentin gürültüsü içinde, artan deniz ve kara trafiğinin de artmasıyla, bu özellik de kaybolmuştur. Genel Boğaziçi mekanında, insanın yere olan bağlılığının bir örneği olarak gösterilen şarkılar ve şiirler, melankolik müzik, enstrüman ve birlikte şarkı söyleyen kadın sesleri, bülbül sesleri (Bin Bülbül Tepesi- Bebek), kıyıda bile derin bir deniz, kıyıya vuran küçük dalga sesleri, sükunet, deniz çarpıntıları, ıhlamur kokuları, gül ağaçları, güller, rengarenk karanfiller, akasyalar ve kauçuk ağaçları bu peyzajın tüm duylara hitab eden ayrılmaz mekânsal öğeleridir (Eldem, S.H.1994; Pardoe, J., 2010; Hisar, A.Ş. 1997).

Zamanla tüm komşu yalıların ortadan kalkmasıyla, park ve sosyal tesislerin ortasında kalan yalı, eski nefasetinde olmasa da, deniz kokusunun yansırsa kendi bahçesindeki kokuları çevrenin yeni kokularına karışmış bir halde yaşayabilmektedir. Boğazdaki gündelik yaşamın değişmesi ve hareketliliğin artışına paralel olarak, sükunetini ve özgün kimliğinin parçası olan sesleri kaybeden yalı yoğun kentleşme ile gelen çevresel kirlilikten payını almaktadır. Tüm olumsuzluklara rağmen, taş ve tuğladan örülmüş kalın ve yüksek bahçe duvarları sayesinde mahremiyetini bir ölçüde koruyabilmektedir.

Deniz ve değişen sert hava koşulları ile doğrudan temas halinde olan yapının korunması sürekli bakım ve onarım ihtiyacı doğuran

masraflı ve zahmetli bir çaba gerektirmektedir. Yalının sahipleri hem yapının korunmasına ilişkin masrafların yanısıra, yüksek vergiler nedeniyle de yapının sürekli bakımının zorlukla gerçekleştirilebildiğini belirtmektedirler. Bu nedenlerle, günümüzde yalı güçlkle korunarak, mütevazı bir görünüm içinde varlığını sürdürmektedir.

Bir başka unsur da çevrede yol ve yapılarda gerçekleştirilen inşaat faaliyetleridir. Üryanizada Camisi'nin yanındaki dolgu park alanı için çakılan kazıklar ve denize taşan ek dolgu alanlarının inşasının yapıda çatlamlara yol açtığı görülmüştür.

Moralioğlu Yalısı, alandaki yapıların ayakta kalan kısımları ve peyzaj özellikleri, korunmasına ilişkin çabalar, yapının değişen performans düzeyleri ve aile tarafından biriktirilen sözlü tarih, yapılacak yeni araştırmalarla farklı perspektiflerin ortaya çıkarılması açısından, hala zengin bir kaynak niteliğindedir. ■

* Yazarların yazının tüm bölümlerine muhtelif katkıları olmasına karşın, genel kurgu ve ilk bölüm Murat Şahin, 2. Bölüm Zehra Moralioglu, 3. Bölüm ise Tank Emre Kirhallı tarafından kaleme alınmıştır.

Murat Şahin, Doç.Dr., Özyeğin Üniversitesi,
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Kaynaklar

- Ayaşlı, M., (2018). İstanbul Dersaadet. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Baraz, M. R. H. (1994). Beylerbeyi: teşrifat meraklısı beyzâde takımının oturduğu bir kibar semt (Vol. 2). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı.
- Çeçener, B.H. (2008). *Beylerbeyi kültür ve doğa varlıkları kılavuzu*. Mimarlar Odası İstanbul Şubesi.d'Aronco, R. Osmanlı Mimari: D'Aronco, İstanbul Projeleri 1893–1909, Restorasyonlar, Projeler, Kitaplar. D'Aronco, Architetto Ottomano. Progetti per Istanbul 1893–1909, Restauro, Progetti, Libri. D'Aronco, Ottoman Architect. Projects for Istanbul 1893–1909, Restorations, Projects, Books.
- Pardoe, J. (2010). Sultanlar Şehri İstanbul, çev. M. Banu Büyükkal. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Eldem, S. H. (1994). Boğaziçi yalıları: Anadolu yakası (Vol. 2). Altın Kitap.
- Eldem, S. H., & Anıları, B. (1979). Reminiscences of the Bosphorus. İstanbul: Elit Matbaacılık Kollektif Şirketi.
- Eldem, S. H. (1976). Türk Bahçeleri, İstanbul: Kültür Bakanlığı Türk Sanat Eserleri I.
- Kuban, D. (2001). Ahşap Saraylar. Yapı Endüstrisi Merkez Yayınları, İstanbul.
- Erdenen, O. (2006). Boğaziçi Sahilhaneleri I (Anadolu Yakası). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ Yayınları, ISBN, 975-9944.
- Eyice, S. (2007). Bizans Devrinde Boğaziçi. Yeditepe Yayınevi.
- Evin, İ. (1987). Yaşadığım Boğaziçi, İletişim Yayınları.
- Haskan, M. N. (2001). Yüzyıllar Boyunca Üsküdar (Vol. 3). Üsküdar belediyesi.
- Hisar, A. Ş. (1997). Boğaziçi yalıları; Geçmiş zaman köşkle-ri. Bağlam Yayıncılık

İnciyan, G. V. (2000). Boğaziçi Sayfıyeleri. Alfa Yayım Dağıtım San ve Tic Ltd, İstanbul.

Kuban, D. (2000). *İstanbul, Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul* (Vol. 98). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Mazak, M. (2010). Boğaziçi ve kayık kültürü (Vol. 96). Yeditepe.

<https://hukuk.istanbul.edu.tr/tr/content/fakultemiz/tarihce>

<http://mesaholding.com.tr/tr/sosyal-sorumluluk/cemil-molla-kosku>

Teşekkür

Bu çalışma için evlerini açan; belge, bilgi ve anılarını paylaşan Moralioglu ailesinin değerli fertlerine teşekkür ederim.

Yalıda Yaşam

Zehra Moralioglu

Bütün serüven üniversitede iç mimarlık bölümüne girip Mimarlık Kültürü aldığım dersle başladı. Birgün derste sene sonu ödevi olarak verilen konunun aslında benim daha sonra da bakış açımı bu kadar değiştireceğini hiç düşünmemiştim. Ödevin konusu ise yaşadığımız ev ve çevresinin tarihsel ve kültürel gelişimini araştırmaktı. Kısacası yaşadığımız yeri yeniden keşfetmekti. Mimarlığa başlamamla birlikte konuyla alakalı bakış açım oldukça değişti.

İçinde yaşadığımız Moralioglu Yalısı (Kâmil Paşa Yalısı) Beylerbeyi ile Kuzguncuk' un arasındaki bölgede kalan son yalı. Ben, ailemle birlikte Beylerbeyi Sarayı'nın komşuluğunda aynı bahçe içindeki iki yalıdan biri olan , orijinal yapıdan dönüştürülen kırmızı yalıda (Kâmil Paşa Yalısı) oturuyorum. Değişikliklere uğramasına rağmen köklü bir geçmişe sahip bir alan burası. Ben ve kardeşim burada 7. Nesil olarak yaşamaktayız. Büyüklerimizden aldığımız bu mirası biz de elimizden geldiğince korumaya çalışıyoruz. Dışarıdan her ne kadar çok kola ve hoş bir hayatmış gibi görünse de aslında içinde olduğunuz zaman gerçeklerle ve bazı zorluklarla yüz yüze kalıyorsunuz. Fakat herşeye rağmen burada oturmak güzel bir duygu.

Her gün denizle iç içe olmak gerçekten huzur verici. Hatta birkaç sene öncesine kadar da evin önünden kardeşimle birlikte denize girer, yunuslar ve karabataklar eşliğinde yüzerdik. Bir de kayıkhanemizde bir tane sandal mevcut. Biz çocukken babam o sandalla Boğaz boyunca kürek çekerek bizi gezdirirdi. Kuzguncuk'tan başlayıp Beylerbeyi, Çengelköy,

Vaniköy ve Kandilli' ye kadar kıyı kıyı gider, tüm deniz kenarındaki yalılara bakar ve balık tutan balıkçıları izlerdik. Bunun dışında zamanımızı kardeşimle bahçedeki bambu ağaçlarından yaptığımız oltalarla balık tutarak geçirirdik. Bahçedeki bambu ağaçları eskiden Beylerbeyi Sarayından gelmiş ve hala duruyorlar. Bu ağaçlara ek olarak arka bahçede gül, incir, maltaeriği, kiraz, erik ve dut ağaçları da bulunmakta. Küçükken o ağaçlara tırmanıp, incir toplardık. Bu ağaçlar da bugün hala meyve vermeye devam ediyorlar. Sonbahar aylarında arka bahçedeki bazı toplanmayan meyveler bahçenin toprak zeminine düşüyor ve çürüyorlar. O yere düşen meyvelerin bahçeye yaydığı ekşimtirik çürüme kokusu hafızamdaki yere ait önemli bir iz. Sonbahar yağmurlarının yağmasıyla, bahçedeki ıslanan çalı ve çiçeklerin ve yağmurla tazelenen toprağın kokusu da bu izi takip eder. Kış mevsimine geldiğimizde ise kar yağdığı zaman denizin üstüne balıkların baygın şekilde yüz üstüne çıkmasını unutamam. Gece kararıp balıklar baygınlaşınca babamla kepçeyi denize daldırıp balıkları çekerdik.

Bahçemizde ağaçların dışında küçük canlı dostlarımız da var. Biz doğduğumuzda süt takviyesi için babam bahçeye keçi almış. O keçilerin sütlerini sağıp bize içirirlermiş. Daha sonra o keçiler çoğalmıştı ve babam onları çiftliğe götürmek durumunda kaldı. Ayrıca kısa bir süreliğine bahçede Haflinger cinsi bir ata baktık. Atlar ve kümes hayvanları bahçenin geleneksel olarak hem varolan öğeleridir. Kardeşimle birlikte ata binmeyi de bu bahçede öğrenmiştik. Hatta aileden süregelen bir merak olacak, büyükdem burada zamanında at bakmış, daha sonrasında babam da çocukluğunda eşek bakmış ve okula onunla gidip gelirmiş. Fakat şu anda sadece köpeklerimiz, kedilerimiz ve tavuklarımız bulunmakta. Sabahları taze yumurta alırız. Benim odamın cephesi tavukların kümesine baktığından sabahları doğal alarmla uyanıyorum diyebilirim.

Yalının çevre ilişkilerinde de birçok avantaj ve dezavantaj mevcut. İlk olarak farklı iklim şartları ilk sırada geliyor. Deniz kenarında ve kuzey rüzgarlarına açık konumumuzdan ötürü hava her zaman serin oluyor. Yaz- kış o serinliği her zaman hissediyoruz. Geleneksel mimaride olduğu gibi, evin hafif serinliğine karşın, kıyafetle, ortamdaki ziyade insanın sıcak tutulmasıyla, belirli bir konforda yaşa-

mamızı sürdürebiliyoruz. Evden dışarı çıktığımızda ise hemen denizin diri tutan serinliğinden ve rüzgarından uzaklaşarak bir anda şehrin o bunaltıcı atmosferinde buluyoruz kendimizi.

Merkeze (Üsküdar) gidiş geliş konusu ise hem kolay hem de zor. Çünkü oturduğumuz yerin çevresinde yol ve parktan başka ihtiyaçlarımızı karşılayacağımız bir yer yok. İhtiyaçlarımızı almak için öncelikli olarak ya Kuzguncuk'a ya da Beylerbeyi'ne gitmeyi tercih ediyoruz

Güvenlik meselesi ise bizim için en zor konu. Eskiden güvenlik bu kadar sorun değildi. Örneğin annemle babamın anlattığına göre eskiden balkonda duran korkuluk yokmuş ve kimse gelip de rahatsız etmezmiş. Şimdi ise yanımızdaki parktan çocuklar deniz tarafından korkulukları aşip bahçeye giriyorlar. Üstelik o alandaki dolgu alan genişletildi. Yalının parka yapışık olan duvarlarına teller yerleştirmek zorunda kaldık. Şimdi ise deniz tarafındaki korkuluklara tırmanıyorlar. Bir de denize girdiğimiz rıhtımdan da çıkıyorlar. Çıkmakla kalmayıp hırsızlık olayları da oluyor. Bazı geceler de midyeciler geliyor. Bahçedeki korkuluklara teknelerini bağlayıp çalışıyorlar. Tarihi değeri olan bir yerde ve kente göre ayrıcalıklı bir konum sayılabilecek bir yerde yaşıyorsanız elbette bu tür zorluklarla baş etmek zorundasınız. Bunun dışında patlatılan havai fişek kıvılcımlarının ahşap yalının üstüne düşüp yangın çıkarmasından da büyük endişe duyuyoruz.. İnsanların eğlence amaçlı patlattıkları bir havai fişekten çıkan kıvılcım tanesi bile anında yalının ahşaplarını yakmaya ve ya çatıdaki kiremitlerin delip eritmesine sebep olabilir. Yangınların dedemlerin de anlattıklarından, alanda yaşayan bir travma olduğunu hepimiz biliyoruz.

Deniz-kıyı ilişkisi ise yine eskiden daha zenginmiş. Babamın anlattığına göre, denizin önünden sandalla mısırcılar geçermiş, yalılardan da insanlar almış. Bazı akşamlarda ise sandalla karşıdaki Bebek Maksim Açık Hava Gazinosuna, Zeki Müren' i denizden dinlemeye giderlermiş. Bazen de gündüzleri dondurma yemeğe giderlermiş. Biz çocukken, daha önce de belirttiğim gibi, babam da bizi sandala bindirip bazen kürek çekerek bazen de motorla kıyı kıyı gezdirirdi. Şu an da hala deniz kıyı ilişkisi evin yaşantısı üzerinde çok belirleyici oluyor. Örneğin deniz taksileri yalılarının önüne yanaşıp sizi istediğiniz yere götürüp getirebiliyorlar ya da bazen balıkçılar kayıklarıyla rıhtı-

ma yanaşıp balık satıyorlar. Tabi ki balık almak yerine evin önünden balık tutma imkânı her zaman mevcut.

Evin önemli özelliklerinden biri içinde baca olmaması. Eskiden yalı külhandan ve odalarda ki mangal ile ısıtılırken, şu anda yalıya zarar vermemek için kaloriferlerle ısıtılıyor. Külhanın arkasında kubbeli bir hamam yer almakta. Evin arkasındaki tepeden gelen su depoda toplanmış, burada ısıtılır ve hamamda kullanılmış. Hamam haftada sadece bir kez ısıtılmış. Ev halkı yıkandıktan sonra Kuzguncuklular hamama davet edilmiş. Mevcut külhan ve hamam doğal haliyle hala korunmaktadır. Evin altında kayığın tutulduğu bir de kayıkhanemiz mevcut.

Biraz da yalının iç mekanını anlatacak olursak eğer; şunları söyleyebilirim ki böyle bir evde oturduğum için kendimi çok şanslı hissediyorum. Evin içinde ahşabın sıcaklığını her köşede hissedebiliyorum. Salondaki ritmik açıklıklardan günün belli saatlerinde eve giren güneşin batışının o kızılımsa ışıklar evin içinde adeta bir ışık-gölge oyunu yaratıyor. Her açıklıktan farklı oranlarda içeri süzülen ışığın iç mekandaki değişimi zaman zaman denizin de yansımalarıyla adeta bir şova dönüşebiliyor. Evde bulunan eski dönemlerden hala kalma olan bazı ahşap dolaplar ve diğer eşyalar nesilden nesile varlığını sürdürmekte. Hatta kardeşimin yattığı yatak bile dedemin orada doğduğu (1908) altı demir üstü pirinçten top başlığı ve o döneme ait işleme olan, Belçika'dan gelme bir yataktır.

Kesintisiz bir şeffaflıktan söz etmek mümkün değil ama eve girdikten sonra neredeyse her odanın bir açıklığından denizi görebilirsiniz. Fakat bir tek benim yatak odam bahçe manzarasına dönük konumda. Aslında bir yandan da çok şanslıyım. Bahçedeki yeşillikleri, meyve ağaçlarını ve çam ağaçlarını izleyebiliyorum. Sanki ormanın içinde bir yerdeymiş gibi hissediyorum kendimi.

Sonuç olarak, kardeşim ve ben elimizden geldiğince bu tarihi eseri yedinci nesil olarak devam ettirmek ve korumakla yükümlüyük. Bu yüzden de elimizden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyoruz. Bir yalıyı elde tutmanın bedeli gerçekten inanılmaz zor. Bakım masraflarının dışında, ağır vergiler de bakım maliyetini arttırmakta. Resmi süreçlere girmemek için sınırlı bir bakımla evi ayakta tutmaya çalışıyoruz. Ahşap bir yapının, deniz ve ve yıpratıcı rüzgarlara karşı dayanımı zorlu ve sürekli bir bakımı gerekli kıl-

makta. Umarım daha uzun süreler atalarımızdan bşze intikal eden bu mirasa sahip çıkmaya devam eder, bizden sonraki nesillere de bırakabiliriz.

Zehra Moraloğlu, İç Mimar

Moraloğlu Yalısının Yeniden Temsili

Tarik Emre Kirhallı

Çalışma kapsamında, Üsküdar ilçesi Kuzguncuk mahallesinde yer alan yapının temsiliyeti, Eldem'in yukarıda belirtilen yayınlarında yer vermiş olduğu çizimler, farklı dönemlere ve mecralara ait, çizimleri bilinen veya bilinmeyen çizimler ile yerinde ölçüm ve gözlemler ışığında, dijital olarak yeniden oluşturulmuştur. Çizimler, yapının önemli kütleli değişimlerini takip edecek ve her birinde vaziyet planı, plan, boğaz tarafından görünüşler ve bunlara eşlik eden kesitler olacak şekilde gruplanmıştır:

1. Yapının bir bütün halinde bulunduğu 1930'lu yıllara ait çizim grubu,
2. Yapının boğaz kıyısında kuzeybatı yönünde uzanan iki önemli bölümünün yıkılması ardından kalan kısımlarını gösteren çizim grubu,
3. Yapının kalan kısımlarını yıkım ardından açılan alana inşa edilen köşkle birlikte gösteren çizim grubu.

Gruplar okunabilirlik ve Sedat Hakkı Eldem'in "Boğaziçi Yalıları" kitabındaki çizim düzenine referansla yukarıdan aşağıya vaziyet planı, plan ve görünüş yer alacak şekilde hizalanmış ve yerleştirilmiştir. Çizimlerin oluşturulması sırasında temel alınan çizimlerde karşılaşılan bazı noktalar şunlardır:

Boğaziçi Yalıları (1976) kitabında, yapının 1926 öncesi bütün olarak bulunduğu haline ait farklı çizimlerde (s.187 ve s.193) çatı geometrisinin farklılaştığı görülmektedir. Sayfa 187'de yer alan Vaziyet planında, yapının kuzeydoğu tarafında kalan ikinci katının çatısının gösterilmediği; mutfak, hamam, su deposu, ocaklık ve depo alanlarının bulunduğu kâgir servis bölümünü örten çatının ise yalnızca ana hatları ile ifade edildiği görülmektedir. Sayfa 193'deki Vaziyet planında ise ikinci kat ayrı bir çatı ile ifade edilirken, kâgir servis bölümünün bir kısmının iki adet kubbe ile örtülmüş olduğu görülmektedir. Bu durumun,

çizimin yapıldığı dönemde yapının değiştirilmiş olduğunun tespit edilmiş olması ve/veya hem özgün hem de güncel haline ait bilgiye erişilememesi sebebiyle çizer tarafından bir tercih/yorumlama olduğu söylenebilir. Yapının karmaşık biçiminin bu yorumlamayı zorlaştırmış olması muhtemeldir. Farklılaşmaların, çizimlerin farklı çizerler tarafından oluşturulması ve çizerler arası bir koordinasyon ya da bir kontrol sorunu kaynaklı gerçekleşmiş olabileceği sonucuna da varılabilir. Plan, görünüş ve fotoğrafın bir arada yer aldığı çizimde ise (s. 222), görünüşte çatının planda belirtildiğinden farklı bir geometriye sahip olacak şekilde, yapının sol tarafında, deniz girişinin sağında kalan hacmin de yine eşleştirilen fotoğraftan farklı olarak çizildiği görülmektedir. Bu çerçevede, yapının farklı dönemlerine ait güncel çizimler hazırlanırken, ilk döneme ait vaziyet planında ikinci kat çatısı gösterilmiş, aynı döneme ait görünüşte ise çatı ve deniz girişi yanındaki hacim temel alınan planla uyumlu olacak şekilde oluşturulmuştur. İkinci ve son döneme ait çizimlerinin hazırlanmasında ise evin güncel sahipleri tarafından temin edilen anonim plan çizimleri ve -özellikle mutfak, hamam, su deposu, ocaklık, depo kısımlarında alınan ölçüler üzerinden yapılan rölöve çizimlerinden faydalanılmıştır. Arsada orijinal yapının yıkılan kısmı yerine yapılan Beyaz Köşkün çizimleri ise Prof. *Haluk Sezgin* yönetiminde *Kerem Erginoğlu* ve *Esen Talu* tarafından hazırlanmış 1989 tarihli 1/50 ölçekli rölöve çizimleri üzerinden oluşturulmuş, köşk belediyeden temin edilmiş dijital çizimler ve uydu fotoğrafları yardımıyla arsaya konumlandırılmıştır.

Bunların yanında, yapının genel bağlam içerisindeki konumunun anlaşılmasında kesitin büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılmalı, ancak yararlanılan çizimlerde bir kesitin bulunmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda, belediyeden temin edilen AutoCAD çizimlerindeki eş yükselti eğrisi verileri ve yeni oluşturulan farklı dönemlere ait çizimler temel alınarak kesit çizimleri elde edilmiş, boğaz kıyısından başlayıp bostanı kapsayan alanın tarihsel süreçte kesitteki değişimi belgelenmiştir. Tüm çizimlerin A4 boyutu içerisinde ve bir makale bünyesinde sunulacak olması sebebiyle, temel alınan çizimlerdeki detay düzeyi ve tarama yoğunluğuna kıyasla bir sadeleşmeye gidilmiş, “okunaklılık” ön planda tutulmuştur. Çizimler oluşturulurken kar-

şılaşılan yukarıda sözü edilenler gibi farklılık ve eksikliklerin tespiti ve yeni çizimlerin de onlara eşlik eden yeni tespit ve kabullerle birlikte sunulmasının, hem kültür mirasımızın korunmasına katkı hem de çalışmalarında bu çizimlerden yararlanacak araştırmacılar için daha nesnel ve bilimsel bir zemin sağlayacağına inanılmaktadır.

Tarık Emre Kirhallı, Y. Mimar

An Unusual Transformation Story: Moraloğlu Yalısı

This study represents and evaluates the remarkable transformation of a yalı, namely Moraloğlu Yalı, with its immediate surroundings. The past and present situation of the yalı, located on the Anatolian side of the Bosphorus and one of the mansions with its unique historical background, has been revealed in a holistic narrative with architectural representation tools supported by a text. In this study, the two situations, before 1926 and after the property was transformed, were compared in terms of representation and spatial quality. They were discussed by revealing the building and its immediate surroundings' lost and living architectural values; the structures and their nearby surroundings with architectural and landscape elements were re-represented with the help of the abovementioned references, on-site survey, and the restoration project of the additional building. This study, which creates a new narrative by combining oral and written sources, aims to contribute to the literature about the Bosphorus.